

چالش‌های مفهومی و اجرایی قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان از منظر صندوق نوآوری و شکوفایی

مرضیه شاوردی

مشاور مدیریت نوآوری؛ صندوق نوآوری و شکوفایی

۲۵ مرداد ماه ۱۳۹۵

شماره مسلسل: ۳۳۰۰۲۱۹

شماره شاپا: ۵۲۸۵-۲۴۲۳

مقدمه

این نوشتار از منظر صندوق نوآوری و شکوفایی، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای درگیر در اجرای قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و در پاسخ به دو مقاله «آسیب‌ها و چالش‌های مفهومی قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان» و «آسیب‌شناسی قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان از منظر سازوکارهای اجرایی» نوشته‌ی سیما رفسنجانی‌نژاد نگاشته شده است. ساختار مقاله شامل دو بخش چالش‌های مفهومی و چالش‌های اجرایی است که متناظر با مطالب دو مقاله مذکور تدوین شده‌اند.

۱. چالش‌های مفهومی

• درک نادرست از اقتصاد دانش‌بنیان

در مقاله اول به درک نادرست از اقتصاد دانش‌بنیان اشاره شده و در توضیح آن تمرکز روی high-tech و نیز در نظر نگرفتن حوزه خدمات دانش‌بنیان در میان فهرست دسته‌های دانش‌بنیان بیان شده است.

در این زمینه، توجه به دو نکته زیر ضروری است:

۱. فهرست کالاها و خدمات دانش‌بنیان شامل محصولات و خدمات دارای فناوری بالا^۱ و متوسط به بالا^۲ است. با توجه به اینکه «شرکت‌های تولیدکننده کالاها و خدمات دانش‌بنیان» و «شرکت‌های صنعتی دارای فعالیت دانش‌بنیان» نیز در قانون در نظر گرفته شده‌اند، کاملاً آشکار است که در رویه‌های اجرایی این قانون به نفوذ فناوری‌های پیشرفته در صنایع مختلف نیز توجه شده است.

۲. در ویرایش سوم فهرست کالاها و خدمات دانش‌بنیان، «خدمات تخصصی و مشاوره‌ای» در حوزه فناوری اطلاعات در نظر گرفته شده است. همچنین «خدمات تجاری‌سازی» نیز به‌عنوان دسته‌ای جدید به این فهرست اضافه شده است. این امر نشان از توجه به خدمات دانش‌بنیان در کنار محصولات دانش‌بنیان دارد.

• تغییر تمرکز از شرکت‌های کوچک به شرکت‌های بزرگ صنعتی

اگرچه درصد زیادی از شرکت‌های دانش‌بنیان را شرکت‌های نوپا تشکیل می‌دهند، با تلاش‌های صندوق نوآوری و شکوفایی در ترویج مفاهیم دانش‌بنیانی در میان شرکت‌های بزرگ صنعتی و نیز جذب و دانش‌بنیان شدن شرکت‌های بزرگ، تعداد «شرکت‌های تولیدکننده کالاها و خدمات دانش‌بنیان» و «شرکت‌های صنعتی دارای فعالیت دانش‌بنیان» نیز رو به افزایش است. با توجه به تأثیرگذاری جدی شرکت‌های بزرگ صنعتی در اقتصاد، بایستی تلاش و توجه نهادهای مرتبط بیشتر روی این شرکت‌ها متمرکز شود و سازوکارهای حمایتی و تقویتی مناسب برای این شرکت‌ها توسعه یابد.

^۱ high tech

^۲ medium-high tech

مهم پیش روی صندوق طی نزدیک به ۳ سال فعالیت جدی این سازمان، خطر از دست دادن استقلال تصمیم در فرایند تصمیم‌گیری طرح‌ها بوده است. فضای بیرونی صندوق با انواع فشارهای سیاسی - رسانه‌ای و اجرایی - مالی درصدد تصمیم‌گیری برای صندوق برمی‌آید تا فرآیند کارشناسی روی طرح‌ها و ارزیابی بازار، فنی، مالی، اقتصادی و مدیریتی طرح‌ها طی نشود. این امر نتیجه‌ای جز فساد و شکست طرح‌ها نخواهد داشت و این در حالی است که مسئولیت پاسخگویی صندوق بر عهده هیئت عامل صندوق است.

- **ایجاد شرکت‌های وابسته به ظاهر خصوصی توسط نهادهای دولتی و ارائه درخواست شرکت‌های خصوصی برای دریافت تسهیلات صندوق**

در مقاله دوم به‌درستی به «فشار خصوصی‌ها» و در نتیجه ایجاد فساد و رانت اشاره شده است. برخی نهادها و دستگاه‌های دولتی و حاکمیتی، به ایجاد شرکت‌های وابسته روی آورده‌اند که در ظاهر خصوصی‌اند، اما سهام آن‌ها کاملاً تحت کنترل آن دستگاه و نهاد حاکمیتی و دولتی است. این نهادها، شرکت‌های مذکور را به سمت دانش‌بنیان شدن و استفاده از تسهیلات صندوق نوآوری و شکوفایی سوق می‌دهند. این موضوع صریحاً با قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان مغایرت دارد و به برگشت اعتبارات ویژه بخش خصوصی و تعاونی دانش‌بنیان به بخش‌های دولتی و حاکمیتی منجر می‌شود.

- **ایفای نقش غیرمستقیم صندوق نوآوری و صندوق مادر برای صندوق‌ها**

به‌واسطه انباشت تقاضای شرکت‌های دانش‌بنیان، صندوق نوآوری و شکوفایی در سال‌های ابتدایی فعالیت خود چاره‌ای جز اعطای تسهیلات به شرکت‌های دانش‌بنیان نداشته است. اما اکنون پس از گذشت نزدیک به ۳ سال از فعالیت جدی

- **نگاه فازی به شرکت‌های دانش‌بنیان**

استفاده از نظام رتبه‌بندی به جای نگاه صفر و یک به شرکت‌های دانش‌بنیان، پیش از این در جلسه‌های متعدد در معاونت علمی و فناوری و صندوق نوآوری و شکوفایی با حضور نمایندگانی از نظام‌های مختلف ارزیابی و رتبه‌بندی در کشور بررسی و تحلیل شده است. اما به دلیل نبود نظام رتبه‌بندی مناسب، مشکلات اجرایی ارزیابی و رتبه‌بندی و نیز دشواری‌های طراحی سازوکارهای تشویقی متناسب با نظام رتبه‌بندی، تاکنون عملیاتی نشده است.

- **حکمت قانون دانش‌بنیان و تفاوت با دیگر کشورها**

با توجه به محدودیت منابع در دسترس برای حمایت از توسعه فناوری، چاره‌ای جز انتخاب از میان حدود ۹۰ هزار بنگاه فعال در سطح کشور وجود ندارد. از سوی دیگر، بیشتر سیاست‌های توسعه فناوری کشور، سیاست‌های افقی هستند که اولویت خاصی را مشخص نمی‌کنند؛ به جز نقشه جامع علمی کشور که تقریباً همه حوزه‌های فناوری را در میان اولویت‌های کشور جای داده است. از این‌رو، بایستی سازوکاری برای شناسایی و انتخاب بنگاه‌های فناوری محور قوی و دارای نقش و تأثیر جدی در توسعه فناوری و به‌واسطه آن توسعه اقتصادی کشور طراحی و اجرا می‌شود. قانون حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان، گامی است در این جهت و امید می‌رود با به نتیجه رسیدن طرح‌های شرکت‌های دانش‌بنیان تحت حمایت این قانون طی ۳ تا ۵ سال آینده، شاهد تأثیر اقتصادی و فناورانه این سازوکار حمایتی طراحی شده باشیم.

۲. چالش‌های اجرایی

- **از بین رفتن استقلال تصمیم صندوق نوآوری و شکوفایی**

در مقاله دوم به خوبی به مشکل «عدم استقلال صندوق نوآوری و شکوفایی» اشاره شده است. یکی از چالش‌های

صندوق و اعطای تسهیلات به بیش از ۱۰۰۰ شرکت دانش‌بنیان شرایط برای توجه به رویکردهای غیرمستقیم تأمین مالی فراهم شده است. برای مثال از سال ۹۴ بحث مشارکت و سرمایه‌گذاری خطرپذیر در صندوق مطرح و اجرایی شده است. همچنین با توجه به انتقال دبیرخانه کارگروه صندوق‌های پژوهش و فناوری به صندوق نوآوری، صندوق نوآوری و شکوفایی نقش مادر و رگولاتوری را برای این صندوق‌ها ایفا می‌کند. تاکنون مجوز ۷ صندوق پژوهش و فناوری اعطا شده و ۲۵ درخواست نیز در دست بررسی است. همچنین صندوق با اعطای تسهیلات به این صندوق‌ها، اقدام به تقویت آن‌ها برای ارائه خدمات به شرکت‌های دانش‌بنیان کرده است. به‌علاوه صندوق تعاملاتی با بانک‌های مختلف داشته و در کنار اعطای تسهیلات مستقیم به شرکت‌ها، خدمات ضمانت‌نامه و لیزینگ نیز به آن‌ها ارائه می‌کند. ازجمله خدمات نوین صندوق نیز می‌توان به خدمات توانمندسازی و خدمات تأمین دفاتر کاری اشاره کرد که به‌نوعی حمایت غیرمستقیم از شرکت‌های دانش‌بنیان است. صندوق در برنامه‌های آتی خود، اهمی کردن منابع خود برای تأمین مالی جمعی، جلب و هدایت سرمایه‌های مردمی به سمت توسعه فناوری، همکاری با قطب‌های اقتصادی و نیز تعامل با ایرانیان مقیم خارج را مدنظر دارد.

استفاده از مطالب با ذکر منبع آزاد است.

متون سیاستی منتشرشده در شمس، بیانگر دیدگاه نویسندگان بوده و لزوماً نظر این شبکه نیست.